

ОСОБЛИВОСТІ ЗАСТОСУВАННЯ ЗАХОДІВ ПРОЦЕСУАЛЬНОГО ПРИМУСУ В АДМІНІСТРАТИВНОМУ СУДОЧИНСТВІ

Сливка М.М.,

*кандидат юридичних наук, доцент,
доцент кафедри адміністративного
та інформаційного права,
Навчально-наукового інституту права,
психології та інноваційної освіти
Національного університету
«Львівська політехніка»*

ORCID ID: <https://orcid.org/0000-0003-2679-1632>

Свита Х.О.,

*студентка магістратури
Навчально-наукового інституту права,
психології та інноваційної освіти
Національного університету
«Львівська політехніка»*

Сливка М.М., Свита Х.О. Особливості застосування заходів процесуального примусу в адміністративному судочинстві.

Стаття присвячена дослідженню особливостей застосування заходів процесуального примусу в адміністративному судочинстві.

Зазначено, що застосування заходів процесуального примусу пов'язані з обмеженням особистої свободи та волевиявлення громадян. Це означає, що застосування примусу порушує основні особисті та майнові права громадян. Тому заходи процесуального примусу повинні застосовуватися лише відповідно до їх призначення, за наявності встановлених законом підстав та у встановленому законом порядку.

Вказано, що попередження є письмове зауваження на адресу особи про порушення порядку у судовому засіданні або невиконання вказівок голови суду. Наприклад, образливі звинувачення учасників судового процесу, репліки, недотримання тиші у залі судового засідання, тощо. Застосування попередження оформляється ухвалою суду та робиться запис у протоколі судового засідання.

Підкреслено, що тимчасове вилучення доказів для дослідження судом – це витребування судом письмових і речових доказів, не представлених на дослідження судом без поважних причин. Наприклад, неподання органом влади нормативного акту, щоб уникнути перевірки наявності норм, що суперечать Конституції та законам України, порушує права та законні інтереси фізичних чи юридичних осіб.

Вказано, що привід поширюється на належним чином повідомлених осіб, особиста участь

яких визнана судом обов'язковою, свідків, які не з'явилися в судові засідання без поважної причини або не повідомили про причину неявки через органи Національної поліції України, з відшкодуванням у державну скарбницю витрат на її реалізацію.

Наголошено, що застосування заходів процесуального примусу має вагомий значення, оскільки надає керівнику адміністративного суду реальні інструменти впливу на осіб, що порушують встановлені у суді правила, створюючи перешкоди для належного судового розгляду.

Зазначено, що суд може скасувати своє рішення про стягнення штрафу, якщо особа, щодо якої вона винесена, усунула допущене порушення або надала докази серйозності причин невиконання відповідних вимог суду або його процесуальних зобов'язань.

Ключові слова: суд, адміністративне судочинство, процесуальний примус, заходи процесуального примусу, правопорушення.

Slyvka M.M., Svyta Kh.O. Peculiarities of the application of measures of procedural coercion in administrative proceedings.

The article is devoted to the study of the peculiarities of the application of measures of procedural coercion in administrative proceedings.

It is noted that the application of measures of procedural coercion is related to the restriction of personal freedom and will of citizens. Therefore, measures of procedural coercion should be applied only in accordance with their purpose, in the presence of grounds established by law and in the manner established by law.

It is indicated that a warning is a written remark addressed to a person about violation of order in a court session or failure to comply with the instructions of the court chairman. For example, offensive accusations of participants in the court process, remarks, failure to observe silence in the courtroom, etc. The application of a warning is formalized by a court decision and recorded in the minutes of the court session.

It is emphasized that the temporary seizure of evidence for examination by the court is the requisition by the court of written and material evidence that was not presented for examination by the court without valid reasons. For example, non-submission of a regulatory act by a government body in order to avoid checking the presence of norms that contradict the Constitution and laws of Ukraine violates the rights and legitimate interests of individuals or legal entities.

It is indicated that the pretext applies to properly notified persons whose personal participation is recognized by the court as mandatory, witnesses who did not appear at the court session without a valid reason or did not report the reason for non-appearance through the National Police of Ukraine, with compensation to the state treasury costs for its implementation.

It is emphasized that the application of procedural coercion measures is of great importance, as it provides the head of the administrative court with real tools of influence on persons who violate the rules established by the court, creating obstacles to a proper trial.

It is noted that the court may cancel its decision on the imposition of a fine if the person against whom it was issued has eliminated the committed violation or provided evidence of the seriousness of the reasons for not fulfilling the relevant requirements of the court or its procedural obligations.

Key words: court, administrative proceedings, procedural coercion, measures of procedural coercion, offenses.

Постановка проблеми. Судовий захист є одним з найефективніших засобів захисту порушених, невизнаних чи оспорюваних прав та інтересів фізичних і юридичних осіб у правовідносинах, що виникають за участю державних органів, органу місцевого самоврядування, їх посадових осіб та працівників при здійсненні владних управлінських функцій, який реалізується в порядку адміністративного судочинства. Судова система України останніми роками поступово реформується. Законодавці прагнуть зробити систему правосуддя незалежною, неупередженою та справедливою, розробляючи та впроваджуючи безліч різних нововведень. Важливу роль у відправленні правосуддя відіграє процесуальний

примус, завдяки якому дотримуються правила поведінки у суді.

Стан дослідження. Вивчення заходів процесуального примусу в адміністративному судочинстві знаходить своє відображення у працях таких науковців як: Н.П. Бортник, Е.Ф. Демський, М.В. Джафарова, С.С. Єсімов, І.Л. Желтобрюх, С.В. Ківалов, А.Т. Комзюк, В.А. Кузьменко, Р.О. Куйбіда, Т.О. Коломoeць, Р.С. Мельник, О.Б. Мороз, О.І. Остапенко, В.М. Пастернак, Н.Т. Сидор, О.В. Скочиляс-Павлів та ін.

Метою статті є дослідження особливостей застосування заходів процесуального примусу в адміністративному судочинстві.

Виклад основного матеріалу. Відповідно до вимог ст. 130 Конституції України [1] держава повинна забезпечити належні умови для функціонування та діяльності суддів. Для цього в Главі 9 КАС України закріплено адміністративно-процесуальні норми, які визначають заходи процесуального примусу, їх види, підстави, умови та особливості порядку їх застосування.

Ст. 144 КАС України вказує, що заходи процесуального примусу – це процесуальні дії, що вчиняються судом у визначених КАС України випадках з метою спонукання відповідних осіб до виконання встановлених в суді правил, добросовісного виконання процесуальних обов'язків, припинення зловживання правами та запобігання створенню протиправних перешкод у здійсненні судочинства [2].

Застосування заходів процесуального примусу пов'язані з обмеженням особистої свободи та волевиявлення громадян. Це означає, що застосування примусу порушує основні особисті та майнові права громадян. Тому заходи процесуального примусу повинні застосовуватися лише відповідно до їх призначення, за наявності встановлених законом підстав та у встановленому законом порядку.

Реалізація заходів процесуального примусу вирішується судом на власний розсуд і іноді є єдиним способом припинення правопорушень, що завадили розгляду справи. Однак, у всіх рішеннях про застосування адміністративного примусового заходу повинен міститися набір конкретних фактів, що підтверджують застосування адміністративного заходу. Питання наявності підстав вирішує особа, уповноважена розглядати адміністративну справу [3, с. 54].

Умовно наявні заходи процесуального примусу можна поділити на дві групи:

– ті, що застосовують до осіб, які перебувають у залі судового засідання (попередження та видалення із залу судового засідання);

– ті, що поширюються на осіб поза судом (тимчасове вилучення доказів для дослідження судом, привід, штраф) [4, с. 103].

Розгляньмо детальніше усі заходи процесуального примусу.

Попередженням є письмове зауваження на адресу особи про порушення порядку у судовому засіданні або невиконання вказівок голови суду. Наприклад, образливі звинувачення учасників судового процесу, репліки, недотримання тиші у залі судового засідання, тощо. Застосування попередження оформляється ухвалою суду та робиться запис у протоколі судового засідання.

Видаленням із залу судового засідання є вимога голови суду або судового розпорядника, адресована особі, яка неодноразово, тобто після попереднього попередження, порушила порядок у залі судового засідання або не виконала вказівку головуєчого залишити зал судового засідання. Видалення із залу судового засідання може бути застосовано до будь-якої особи, яка перебуває в залі судового засідання та порушує встановлені правила. Застосування цього заходу також оформляється ухвалою суду та робиться відмітка у протоколі судового засідання [5, с. 199].

Застосування попередження та видалення із зали судового засідання головуєчим у залі судового засідання та судовим розпорядником полягає в тому, що судовий розпорядник-виконавець зобов'язаний забезпечити дотримання порядку особами, присутніми в залі судового засідання, його вимоги поширюються абсолютно до всіх осіб, які беруть участь у справі та до всіх осіб, які є присутніми у залі суду. Це дає підстави вважати, що судовий розпорядник-виконавець має потужні повноваження щодо забезпечення умов, необхідних для розгляду адміністративної справи. Безумовно, такими повноваженнями наділено головуєчого у судовому засіданні, який вживає необхідних заходів для забезпечення належного порядку у судовому засіданні, створює необхідні умови для повного, всебічного та об'єктивного дослідження обставин справи.

Тимчасове вилучення доказів для дослідження судом – це витребування судом письмових і речових доказів, не представлених на дослідження судом без поважних причин. Наприклад, неподання органом влади нормативного акту, щоб уникнути перевірки наявності норм, що суперечать Конституції та законам України, порушує права та законні інтереси фізичних чи юридичних осіб.

Приводом є примусове доставлення особи до суду керівником органу внутрішніх справ на підставі ухвали суду. Привід поширюється на належним чином повідомлених осіб, особиста участь яких визнана судом обов'язковою, свідків, які не з'явилися в судове засідання без поважної причини або не повідомили про причину неявки через органи Національної поліції України, з відшкодуванням у державну скарбницю витрат на її реалізацію.

Привід не поширюється на малолітніх та неповнолітніх, вагітних жінок, інвалідів першої та другої груп, жінок, які мають дітей віком до шести років або дітей-інвалідів, а також осіб, які не можуть бути допитані як свідки відповідно до статті 148 КАС України. Ухвала про доставлення особи до суду виконується органами Національної поліції України [2].

Варто зазначити, що вичерпний перелік заходів процесуального примусу доповнено новою примусовою процесуальною дією – штрафом, що підтверджується нормативними положеннями ч. 1 ст. 145, 149 КАС України [2].

Штраф є грошовим стягненням, що накладається на громадян, які вчинили адміністративне правопорушення.

Спосіб накладення штрафу та його розмір зазначені у ст. 149 КАС України.

Суд може призначити стягнення штрафу у розмірі від 0,3 до трьох розмірів прожиткового мінімуму для працездатних осіб з відповідної особи до доходу державного бюджету України у таких випадках:

- невиконання процесуальних обов'язків, у тому числі ухилення від дій, покладених судом на учасника судового процесу;
- зловживання процесуальними правами, дії чи бездіяльність, спрямовані на перешкоджання судовому розгляду;
- неповідомлення суду про неможливість подання запитаних судом доказів або ненадання таких доказів без поважної причини уповноваженим органом;
- використання переносних, аудіотехнічних засобів, а також фотозйомка та відеозйомка, запис зображень та звуків при розгляді спору за участю судді [2].

Суд може призначити стягнення штрафу у розмірі від одного до десяти прожиткових мінімумів для працездатних осіб із зацікавленої особи у дохід державного бюджету України у таких випадках:

- неодноразове чи систематичне невиконання процесуальних зобов'язань;
- неодноразове зловживання процесуальними правами;
- неодноразове або систематичне неподання витребуваних судом доказів без поважних причин або без їхнього повідомлення;
- невиконання рішення про забезпечення позову чи доказу [2].

Рішення про стягнення штрафу є виконавчим документом та має відповідати вимогам до виконавчого документа, встановленим законодавством. Органом, який стягує цей штраф є Державна судова адміністрація України [6, с. 143].

Суд може скасувати своє рішення про стягнення штрафу, якщо особа, щодо якої вона вине-

сена, усунула допущене порушення або надала докази серйозності причин невиконання відповідних вимог суду або його процесуальних зобов'язань.

Заходи процесуального примусу застосовуються судом, зазвичай, відразу після скоєння правопорушення. Суд виносить ухвалу про застосування заходів процесуального примусу.

Як бачимо, застосування заходів процесуального примусу має вагомe значення, оскільки надає керівнику адміністративного суду реальні інструменти впливу на осіб, що порушують встановлені у суді правила, створюючи перешкоди для належного судового розгляду.

Висновки. Підсумувавши вищесказане, можна дійти висновку, що й досі адміністративні суди вкрай рідко застосовують заходи процесуального примусу, оскільки це може обмежувати права і свободи суб'єктів адміністративного процесу. Однак, поодинокe застосування заходів процесуального примусу до осіб, присутніх у залі судового засідання, не повинно зменшувати їх роль в адміністративному судочинстві, оскільки такі заходи дозволяють в окремих випадках провести повний та всебічний неупереджений розгляд справи, розглядати справу по суті, підтримуючи необхідний порядок розгляду справи у залі судового засідання.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ :

1. Конституція України : Закон України від 28 червня 1996 р. № 254к/96-ВР. *Відомості Верховної Ради України*. 1996. № 30. Ст. 141.
2. Кодекс адміністративного судочинства України: Закон України від 06.07.2005 № 2747-IV. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2747-15>.
3. Розум І.О. Судове рішення у справах адміністративної юрисдикції: спектральний аналіз дискусійних теоретичних аспектів сутності та правової природи. *Юридичний вісник*. 2017. 3 (44). с. 54–60.
4. Манжула А.А. Доказ в адміністративному процесі крізь призму інноваційних перетворень та інформатизації судочинства. *Юридичний науковий електронний журнал*. 2020. № 3. с. 101–108.
5. Мороз Н.С., Сидор Н.Т. Видалення із залу судового засідання як захід процесуального примусу в адміністративному судочинстві. *Правові новели*. 2021. № 13. с. 199–204.
6. Педан А. Зміст адміністративно-правових відносин у сфері виконавчого провадження в Україні. *Підприємництво, господарство, право*. 2018. № 9. с. 143–148.